

Fransmän och ameri – rivaler med mervär

| av Jacob Arfwedson

Frankrike och USA kommer att ha dåliga relationer för all överskådlig framtid. Försvinner både Bush och Chirac kvarstår ändå två mycket olika politiska kulturer, som bara förenas av att båda har universella anspråk. Dagens gräl har sina rötter hos Locke och Rousseau.

MÅNGA BÖCKER HAR NYLIGEN avhandlat det inflammerade förhållandet mellan USA och Frankrike: *L'ennemi américain* (Philippe Roger), *Pourquoi le monde déteste l'Amérique* (Z. Sardar/M.W. Davies) och *Après l'Empire* (E. Todd). Den sistnämndes analys är kanske den märkligaste, nämligen att Amerika är farligt därför att dess inflytande försvagas. Men få alster har fått mer uppmärksamhet än Jean-François Revels *L'obsession anti-américaine*. Hans reflexioner får mig att vilja parafrasera vad Madsen Pirie en gång sade om förhållandet mellan hans skapelse Adam Smith Institute och den dåvarande regeringen: "Det grundar sig på förtroende och förståelse: regeringen förstår oss inte och vi har inget förtroende för regeringen." En karaktäristik som passar bra på den transatlantiska situationen där USA och Frankrike sedan några månader tillbaka excellerar i grenen 8000 meter invektiv.

Det är lämpligt att helt kort ägna sig åt gårdagshistoria. För inte länge sen var nämligen den franska argumentationen den rakt motsatta. Under konferensen i Rambouillet om Kosovo försökte Frankrike övertala USA att intervensera, men Madeleine Albright vägrade. Det som är viktigt att minnas är att när USA ingriper någonstans kallas det för imperialism; när Frankrike gör det handlar det om kultur.

Liksom kapitalismen i Schumpeters aforism kan USA sägas vara dömt på förhand: det är bara anledningen som skiftar. Alltså: om amerikanska trupper är inblandade handlar det om imperialism; om Washington avstår

från inblandning betraktas det som isolationism. "Damned if you do, damned if you don't".

I grunden handlar det också om en begriplig rivalitet mellan två kulturer som under ett par sekler var tongivande i Västerlandet. Både Frankrike och USA har universella värden som ledstjärna och modell för omvärlden: "Det här är vårt ideal, det gäller för er också så håll truten och följ med här." Men även om bägge länder konstitutionellt åberopar sig på naturrätten, är valet av lärofader avgörande; striden stod och står nämligen mellan John Lockes och Jean-Jacques Rousseaus definitioner av statens roll respektive individens rättigheter.

Valet är inte utan betydande konsekvenser: medan Locke hävdar att staten uppstår enkom genom delegation av suveräna individer (nattväktarstat), menar Rousseau att staten ipso facto absorberar indi-

videns rättigheter och ger utdelning enbart i form av demokrati och majoritetsstyre (*la volonté générale*). Skillnaden i praktiskt maktutövande är högst påtaglig än i dag. USA:s Supreme Court ses som ett naturligt och nödvändigt element i maktindelningen (fransmännen har glömt Montesquieu), medan franska politiker med avsky avvisar alla försök till lagprövning enligt konstitutionella normer.

Samtidigt är det uppenbart att EU i hög grad, med fransk inspiration, söker en väg som i stora stycken gör anspråk på att definiera sig som motpol till USA: ett defensivt spel som med oklara konturer tycks bygga på att det krävs ett alternativ till Coca-Cola och otyglad globalisering, samt att Bush inte kan skilja en ko från en väderkvarn. Timothy Garton Ash påpekade nyligen i en

"När USA ingriper
någonstans kallas detta för
imperialism; när Frankrike
gör det handlar det
om kultur."

kaner deskomplex

Franska imperiedrömmar: Napoleons kröning, skildrad av Jacques Louis David.

artikel att USA skapades som en protest mot den Gamla Världens förtryck, främst naturligtvis på religiösa grunder. Idag har protesten fortfarande moralisk färg, men också finansiella argument: varför skall USA bära ansvaret för att militärt försvara länder som inte bara är otacksamma utan dessutom biter den hand som håller i geväret? Parallellt håller USAs kulturella komplex på att försvinna: "Det nya Rom fruktar inte längre de gamla grekerna" som Garton Ash uttrycker det.

FEGISAR OCH OPPORTUNISTER

Därför är det också svårt att se en möjlighet att varaktigt överbygga den avgrund som har uppstått i relationen

mellan Frankrike och USA, även om Chirac och Bush gjorde vissa ansträngningar till att visa bella figura på G-8 i Evian. Jag pratade nyligen med en gammal vän från CIA som hävdade att "Frankrike kan vi glömma, det är fegisar och opportunisterna". Enligt veckotidningen *Le Point* har också Condoleezza Rice sammanfattat USAs strategi i en mening: "Förlåt Ryssland, glöm Tyskland, straffa Frankrike". I många stycken ger jag henne rätt: det finns många indicier på att både Frankrike och Tyskland delvis var ovilliga att göra gemensam sak med USA på grund av handelskontrakt med Irak. Framför allt Frankrike har gamla avtal som ger intressanta procent på Iraks olja. *Le Canard Enchaîné* rapporterade också (21 maj) att

enligt internationell rätt är kontrakten mellan Saddam och Frankrike fortfarande giltiga. Men argumentet kommer tillbaka som en bumerang: USA kan knappast anses vara liljevitt i sammanhanget.

Problemet ligger sannolikt på ett mer principiellt plan: hur skapar man en utrikespolitik som exempelvis är befriad från av statliga subventioner dikterade industriintressen? Detta är en fråga som hittills inte har ställts, åtminstone inte i franska media mig veterligt.

Borde man inte göra skillnad på ett land och dess regering? Man kan tycka vad man vill om Bush respektive Chirac, men det vore ett ödesdigert felslut att sabotera alla relationer mellan Frankrike och USA bara för att bägge länder möjligen har valt kvalificerade idioter till presidenter. Trots detta är det slutsatsen för många, vilket måste anses som en triumf för kollektivismen.

Beklaglig är emellertid den oerhörda ostracism som drabbar motståndare till den officiella politiken, på bägge sidor av Atlanten. Denna obehagliga stämning präglar debattklimatet, eftersom andra ställningstaganden kan tolkas som bevis på bakomliggande intressen med förbindelse till Irakkonflikten. Åtskilliga parlamentariker från UMP¹ hörde i förtroende av sig till det fåtal politiker som stödde USA för att säga att "egentligen håller vi med, men Chirac och Juppé har beordrat oss att hålla käften". Man kan diskutera huruvida något sådant som en rättfärdig intervention existerar. Det är anmärkningsvärt att många förment liberala debattörer (till exempel Bernard-Henri Lévy och André Glucksmann) anammar internationell interventionism som de skulle avvisa med avsky om liknande politik tillämpades på hemmaplan. Samtidigt måste man erkänna deras mod att utmana den rådande opinionen: enligt en opinionsundersökning hejade åtminstone 20% av de tillfrågade i Frankrike under en period på Saddam...

PRINCIPLÖS CHIRAC

Både USA och Frankrike lider politiskt av "mervärdeskomplex": men problemet är inte primärt att Chirac

¹ *Union pour un Mouvement Populaire*: gaullistpartiet RPR bytte namn 2002 och svalde i hastigheten det liberala partiet *Démocratie Libérale* (f d Parti Républicain).

² *En intressant detalj i sammanhanget är att själva definitionen av begreppet försvarshemlighet i Frankrike klassificeras som statshemlighet, och alltså är otillgänglig för gemene man.*

anser att USAs interventionism är förkastlig. Chiracs beslut att använda veto i säkerhetsrådet oavsett konsekvenserna var tvivelaktigt; i princip är vetorätten förbehållen situationer då nationella intressen är hotade. (Men Chirac är ju inte den som tjuvhåller på principer; dessutom, vem har rätt att tolka innebörden av begreppet "nationens intresse"?)² Men Chirac skulle sannolikt gärna göra precis som Bush, om han kunde (kanske inte i Irak, men ändå). På något annat sätt kan man inte tolka den franska politiken i Afrika; den når sällan pressen, men kan uppvisa lika spektakulära fiaskon som den amerikanska. Dock är den franska pressen till huvudparten beroende av statliga subventioner och publiciteten är därför bekvämt nog begränsad; fransmän i gemen läser sällan utländsk press.

På senare år har det också blivit populärt att stödja intervention av humanitära skäl (Somalia etc); men av både principiella och effektivitetsskäl vore det mer intressant att närmare granska de sanktioner som exempelvis plågade den irakiska befolkningen i många år, utan anmärkningsvärda resultat på regimen. Tror någon fortfarande att det var sanktioner som befriade Spanien och Portugal, eller för den delen Sydafrika? Eller att Castros fall kommer att ske på grund av USAs blockader? Att avskaffa diverse

subventioner (framför allt för västvärldens jordbrukare) och intensifiera frihandeln är en betydligt bättre väg för att bryta ner diktaturer.

Historiskt har republikanska administrationer i USA varit mindre interventionistiska än demokratiska, inrikes och utrikes; det verkar som ett definitivt trenderbrott kan skönjas. Frankrike styrs å andra sidan av en gaullistisk president och gaullism betyder i korthet att man tager vad man haver, och sen får man se hur det blir ("le gaullisme est un pragmatisme" sade de Gaulle; och näraliggande: "On gagne et on voit" – Napoleon – det vill säga först vinner man valet och sen fixar vi resten). Och vi ser hur det blev; som man legat får man bädda.

En preliminär slutsats blir att både USA och Frankrike f n styrs av principlösa maktpolitiker, förlåt pragmatiska statsmän, trots allt tal om frihet och demokrati. Som Ingvar Carlsson (i ett annat sammanhang) en gång sade: "Tvärtom, kanske."

Jacob Arfwedson (jarfwedson@yahoo.com) är frilansskribent och driver Worldwide Consulting i Paris.